

УДК 519.23

В.В. Вишнівський, д-р техн. наук, доц.
С.В. Васечко, канд. військ. наук, доц.
А.М. Іващенко, канд. техн. наук, доц.
М.І.Шпура, канд. військ. наук, с.н.с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зміна поглядів на розвиток міжнародних відносин, війну і мир впливають на визначення таких концептуальних понять як воєнна безпека і оборона та їх співвідношення. На основі системного підходу автори статті показують вплив змін у геополітиці на функції та завдання суб'єктів воєнної безпеки та оборони, їх зв'язки у світлі сучасних пріоритетів держави.

Ключові слова: оборона, воєнна безпека, міжнародні відносини.

Turnaround at development of the international relations, war and peace, influence the definition of such conceptual concepts as military safety and defence and their relationship. On the basis of the system approach authors of article show agency of changes in geopolitics, function and tasks of subjects of military safety and defence, their communication, in the light of modern priorities of the state.

Keywords: defence, military safety, international relations.

Вступ. Забезпечення розвитку України об'єктивно диктує необхідність нового осмислення поглядів на проблеми воєнної безпеки і оборони держави. На початку XXI століття фактор забезпечення національної безпеки і оборони знову став багато в чому визначальним при вирішенні міждержавних політичних і економічних проблем. Головним джерелом загрози та дестабілізації сьгодні виступають країни слабкі або які не відбулися, а не потужні, агресивні воєнні держави, що було колись закономірністю. В сучасному світі потужні держави можуть використовувати слабкі країни для війни від свого імені, а терористичні і карні групи є засобами дестабілізації держав, проти яких направлена агресія.

Якщо зробити висновки на підставі останніх 17 років після завершення холодної війни, то всі конфлікти і війни, за незначними виключеннями, мали асиметричний характер: ризики і загрози безпеці держав складала не стільки інші держави, скільки різного роду терористичні організації та неурядові структури. В майбутньому частіше, ніж це відбувалося у минулому – на ситуацію в світі, міжнародні відносини і національну безпеку будуть впливати відносини всередині держави, ніж між державами. Тільки три з більше ніж 60 збройних конфліктів у 1991-2009 рр. мали характер класичної війни між державами: це була збройна боротьба між Пакистаном та Індією за панування над Кашміром, війна між Еритреєю та Ефіопією після відокремлення Еритреї, та озброєна інтервенція США в Ірак [1]. У 2005-2009 роках у світі проходило 19 збройних конфліктів високої інтенсивності, жоден з них не мав міждержавного характеру – всі війни проходили всередині держав.

Як відповідь на зміни у середовищі безпеки, у демократичних країнах, насамперед англо-американських і західноєвропейських, з початку 1990-х років виникає та інтенсивно розвивається новий напрям міждисциплінарних досліджень – трансформація та управління змінами в секторі безпеки. Об'єктами досліджень стають державні інститути, правові і регулятивні засади в політиці безпеки і оборони. Дослідження не мали на меті обов'язкове встановлення пріоритету воєнної безпеки

чи послаблення уваги до вимог забезпечення безпеки людини або груп суспільства, що зробило нову теорію державно центричною. Результатами досліджень стали розробка нових методологічних підходів до трансформації сфери безпеки і оборони, методів ефективного управління змінами і адекватного реагування на нові виклики і загрози [2]. Таким чином, сформувалась уява про сектор безпеки – організовану систему силових інститутів (як державних, так і неурядових), які забезпечують безпеку політичних та економічних процесів, однак не є і не можуть бути інструментами політики та економіки.

Управління змінами в секторі безпеки перетворилося на комплекс взаємопов'язаних завдань із трансформації, де реформа сфер безпеки і оборони були іноді засобом, а іноді – самоціллю. На основі цих підходів різні міжнародні суб'єкти [3] сформували норми та практику управління змінами в секторі безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сьгодні міжнародні організації, НАТО і ЄС більше не розрізняють сфери оборони і безпеки, називаючи їх Сектором безпеки. Сектор безпеки розуміється як сума всіх органів і сил, чий обов'язок полягає в захисті держави, її установ та інфраструктури. Сектор безпеки підрозділяють на чотири головні компоненти: оборони, поліції, розвідувальних служб і управління кордонами, він включає такі базові структури, як збройні, правоохоронні та воєнізовані сили, органи розвідки і безпеки, митну службу, берегову охорону і прикордонну службу, а також ті інститути, які формують, здійснюють і контролюють політику внутрішньої і зовнішньої безпеки. Всеохоплюючому практичному впровадженню теорії трансформації сектора безпеки перешкоджає лише те, що одні компоненти сектора безпеки стосуються НАТО (збройні сили, частково спецслужби і оборонно-промисловий комплекс), а інші – ЄС (правоохоронна система та системи юстиції), а також різний склад цих організацій і програми розширення.

В Україні, на сучасному етапі продовжують розрізняти сфери оборони і безпеки, визначаючи на законо-

давчому рівні чотири головні компоненти: збройні сили, правоохоронні органи, спеціальні органи, оборонно-промисловий комплекс. І хоча сфери безпеки і оборони сьогодні вважають визначеними і окремими, в **перспективі вони фактично перекриються або трансформуються в Сектор безпеки України.**

Три основні чинники визначають необхідність трансформації Сектора безпеки України. По-перше, сучасні загрози і вимоги до системи **міжнародної і регіональної безпеки**, згідно з якими розширення НАТО є найважливішим, хоча і не єдиним фактором. По-друге, вимоги до системи **національної і воєнної безпеки України**, що заявлені в Стратегії національної безпеки України і Воєнній доктрині України. По третє, **оборонна економіка**: скільки грошей буде направлено на національну безпеку і оборону і скільки можна чекати на наступний період. Ці чинники взаємодіють, проте для України на перехідній стадії третій є найважливішим. Бюджет – ключ, і цей ключ в руках цивільних політиків.

В новій ситуації сфери національної безпеки і оборони України вже підверглися реформуванню, однак залишаються неадекватними сучасним вимогам. Низка публікацій свідчить, що в Україні дослідження питань реформування сфери безпеки стали логічним продовженням досліджень оборонної реформи. Першим кроком стала спроба розповсюдити ідеї демократичного контролю над збройними силами на інститути сфери безпеки, що було зроблено у рамках відповідного закону [4]. Приблизно з 2003 року спільні питання реформування сфери безпеки і оборони стали темою спеціалізованих конференцій [5] та наукових досліджень [6]. Через новизну та певну неусталеність цієї наукової дисципліни основну масу досліджень щодо трансформації сектору безпеки, які здійснювались в Україні, можна звести до збірників праць кількох ключових конференцій високого рівня. Більшість окремих публікацій з цього приводу фактично є обробками доповідей на цих конференціях [7]. Теоретичні основи трансформації національного сектору безпеки та принципи формування та управління змінами в сфері безпеки і оборони ще не сформовані. Основою для їх розробки є аксіома щодо неможливості досягнення демократії і сталого соціально-економічного розвитку, в тому числі подолання бідності та забезпечення соціальної справедливості, без забезпечення основних потреб у захисті та безпеки особи та суспільства.

Разом з тим, було проведена низка практичних заходів, направлених на формування Сектора безпеки України. У відповідності до положень Стратегії національної безпеки України [8], реформування інститутів сектору безпеки визначено стратегічним завданням політики національної безпеки України.

Сьогодні вже очевидно, в якому напрямку доведеться йти у трансформації Збройних Сил України: жива сила поступиться збройній потужності, кількість і маса — якості особового складу і підготовки, точності зброї, ефективності систем управління і кращому силовому захисту. Переваги мають принести можливості по проєкції сили, масштабу, досяжності і швидкості переміщень, розгортання, бойових дій та постійної підтримки боєздатності. Переважне значення матиме швидкість оновлення інформації, якість розвідданих і ефективність процесу прийняття рішень, що дає можливість діяти вибірково, так як нове середовище безпеки вимагає пріоритетних і наступальних дій.

Водночас, нові загрози обумовлюють необхідність збільшення військової підтримки цивільної влади і правоохоронних органів, що потрібно в разі подолання таких серйозних ситуацій, як терористична атака, органі-

зована злочинність, наркаторгівля і контрабанда. Крім участі у миротворчих операціях на території інших країн з метою досягнення, відновлення або підтримки миру, Збройні Сили України в перспективі будуть покликані виконувати завдання, що відносяться до сфери безпеки. В певних випадках, вони можуть полягати в прямій дії Збройних Сил по захисту державних установ, критичної національної інфраструктури, проведенні рекогносцировки, спостереження, патрулювання, підтримці прикордонників або гуманітарних і допоміжних операціях. Потенційно можливо в інтересах сфери безпеки використання таких ресурсів Збройних Сил, як розвідка, повітряний і наземний транспорт, засоби зв'язку та інші види військового оснащення.

Таким чином, сутність трансформації Сектора безпеки України полягає в революційній зміні вимог, які висувають дві несумісні **мети у стратегічній структурі класичного взаємовідношення між метою, способами і засобами: готовність до виконання завдань по забезпеченню як оборони, так і безпеки** – і у зв'язку з цим проблему нового уточнення повноважень, сценаріїв застосування і завдань.

Оскільки принаймні вже вісімнадцять років загроза війни не відчувається, домінуюча тенденція в вирішенні проблеми формування Сектора безпеки полягає в поетапному відсуванні оборони на другий план та зосередження на потребах безпеки. Проте в процесі трансформації Сектора безпеки при досягненні цієї меті безвідносно до шляхів криються небезпеки. Теоретично спосіб, з яким має справу оборона, не змінився. Все ще вважається, що оборона вимагає масової армії. З розвитком зброї чисельність військ, потрібних у відкритому бою, справді зменшується. Але справедливо також і те, що в майбутньому ми станемо свідками широкої дислокації нових загроз і збройної боротьби в міських кварталах і районах щільної забудови, що вимагають набагато більшої присутності військ. І це навіть більшою мірою сьогодні підтверджує наш досвід участі в сучасних миротворчих операціях за межами України та вивчення досвіду операцій в Ірані, Афганістані, Косові, Чечні. Для таких дій потрібно мати принаймні потрійний комплект особового складу для батальйонів, що складають розгорнуту силову структуру, щоб забезпечувати дії, і з достатньою періодичністю поповнювати війська, що беруть участь в операції. При тривалих діях високої інтенсивності для забезпечення ротації, необхідної військам для збереження боєздатності, потрібне перебування третини їх особового складу в розгорнутих підрозділах, третини – на підготовці, третини – на відпочинку і відновленні.

На практиці, проте, в тому числі і через зменшення фінансування і бюджету оборони, продовжується скорочення Збройних Сил України. Чітко не встановлено, яким має бути Сектор безпеки ні для вирішення проблем оборони, ні для безпеки. А існуюча структура далека від оптимальної як для оборони, так і для безпеки. **Таким чином, найважливіша проблема трансформації — знайти нові способи і засоби, щоб досягти мети, як в обороні, так і безпеці**, відповіді на виклики подвійною роллю Збройних Сил, підвищенням їх ролі у вирішенні завдань Сектора безпеки і більш точним визначенням сфер відповідальності і завдань.

Проте ясно, що будуть потрібні принципово нові, трансформовані Воєнна організація держави, і структура Збройних Сил: менші за кількість і розмірами, але з більшими можливостями. Збройними силам України доведеться підтримувати набагато ширший діапазон можливостей. Оскільки Збройні Сили мають стати більш гнучкими, універсальними і здатними до розгор-

тання і забезпечення на значному відділенні від пунктів дислокації, їх вартість зростатиме, а можлива чисельність — зменшуватися.

Ще одна причина, яка затрудняє трансформацію Сектора безпеки України. — це відсутність єдиної цілісної системи стратегічного і оборонного планування в секторі безпеки, зокрема стратегічного моніторингу та аналізу. Створення сценаріїв майбутнього розвитку та застосування Сектора безпеки як практична мета, яку ставлять перед собою особи, які приймають рішення, зв'язано з вимогами безпеки держави та оборонним плануванням з випередженням на 20-25 років. Правильна відповідь на питання, як пристосувати озброєння та засоби захисту к тому, щоб успішно протидіяти майбутнім загрозам, вимагає часу на розробку нових технологій та впровадження їх у виробництво. Це особливо складне завдання, коли ризики та загрози мають нетиповий характер.

У процесі стратегічного планування передбачена спеціальна процедура стратегічного моніторингу та аналізу — Огляд сектору безпеки, результати якого мають бути основною інформаційною базою для розробки Стратегії національної безпеки України та стратегії для кожної складової національної безпеки, зокрема Стратегії воєнної безпеки. Чинне законодавство не визначає механізм здійснення цього Огляду, відсутні єдина методологія та підходи до його проведення і формування на його основі відповідних документів. Виняток становить тільки сфера оборони та військового будівництва: згідно зі ст. 9 Закону України "Про організацію оборонного планування" передбачено здійснення Оборонного огляду, як процедури оцінки стану та готовності Збройних Сил України та інших військових формувань до виконання завдань у сфері оборони, за результатами якої розробляється Стратегічний оборонний бюлетень та здійснюються заходи, спрямовані на зміцнення обороноздатності держави.

Вперше в Україні Оборонний огляд було проведено у 2003—2004 роках, на його основі у 2004 та 2005 роках було розроблено й затверджено відповідно Стратегічний оборонний бюлетень на період до 2015 року [9] та Державну програму розвитку Збройних Сил України на 2006—2011 роки [10]. Серед основних недоліків цього Оборонного огляду була, по-перше, низька достовірність та неповнота отриманих даних, по-друге, обмеженість цього Огляду станом і перспективами реформування та розвитку тільки Збройних Сил України без врахування інших суб'єктів сфери безпеки і оборони. Що стосується низької достовірності результатів Оборонного огляду, то підтвердженням цього є суттєві розбіжності між якісними та кількісними показниками Стратегічного оборонного бюлетеня на період до 2015 року та Білих книг 2005, 2006 і 2007 років відповідно [11].

Ще один аспект трансформації Сектору безпеки, який вимагає окремих досліджень — оцінка ефективності Сектору безпеки в цілому, а не кожного його компонента окремо. Так само, як більшість нових загроз безпеці потребує посиленої координації дій на кордонах, вони потребують поліпшеної координації між різними органами безпеки. Наприклад, антитерористичні операції потребують об'єднання можливостей розвідки, міліції і військових, для чого необхідна ефективна система обміну інформацією.

Яке значення концепція трансформації Сектору безпеки має для України? Теоретично вона дуже приваблива, оскільки спрямована на вирішення багатьох проблем, наявних у секторі безпеки України: неефективність, брак професіоналізму, нестача міжвідомчої координації, мала вага закону, невідповідні стандарти

демократичного управління і пост авторитарний контекст, в якому інституції безпеки часто визначають свої ролі залежно від власних інтересів, а не від інтересів громадян. Це серйозні проблеми, які українські уряди один за одним обіцяли вирішити. Та на практиці зрозуміло, що реформи в Україні на цьому етапі дуже далекі від ідеалу координованої трансформації Сектору безпеки України. Існує кілька причин такої ситуації.

Потрібно провести адекватний аналіз основних загроз її безпеці та належним чином визначитися з їхньою пріоритетністю. Без чіткого розуміння основних загроз безпеці неможливо досягти ефективності Сектору безпеки у боротьбі з цими небезпеками, а також розробити узгоджений пакет реформ, мета якого — посилення спроможностей Сектору безпеки. Утім, доки не буде зроблено серйозних спроб з напрацювання Стратегії трансформації Сектора безпеки, яка б справді була стратегічною, неможливо буде розробити узгоджену політику трансформації Сектора безпеки України.

В Україні недостатньо усвідомлюють потребу в міжвідомчій співпраці. Однак навіть там, де вона є, механізми її забезпечення залишаються неефективними. У кожному міністерстві і відомстві досі панує тенденція до ізоляції, коли не береться до уваги той вплив, який здійснює діяльність того чи іншого міністерства на діяльність інших міністерств і навпаки. Рівень обміну інформацією між відомствами дуже часто вкрай низький. Що ж до відповідальності і повноважень, то міністри аж ніяк не прагнуть працювати спільно — вони радше безпосередньо змагаються один з одним.

Без належного механізму координації високого рівня, який би контролював трансформацію Сектору безпеки, реформи у різних міністерствах і відомствах повинні відбуватися синхронно. Натомість поступ і глибина реформування великою мірою залежать від уповноваженого посадовця, тому позитивні реформи постійно перебувають під загрозою зупинення, щойно починає змінюватися керівництво. Як наслідок — якщо якісь помітні реформи в деяких частинах сектору безпеки і відбувалися (особливо у Збройних Силах), вони мали несистемний, нескоординований і, як навіть може виявитися, нераціональний характер.

Висновок. Таким чином, з урахуванням загальносвітових тенденцій розвитку сектору безпеки зробимо наступні висновки щодо трансформації і підвищення ефективності Сектору безпеки в Україні:

1. Трансформація сектору безпеки є невід'ємною складовою демократичних та економічних реформ.

2. Сектор безпеки України — найменш реформована сфера державного управління. В його сучасному вигляді він зберігає риси воєнної організації і відстає від темпів політичних та економічних перетворень в Україні.

3. Необхідно визначити та обґрунтувати пріоритети розвитку силових відомств, завершити системний огляд всіх силових структур з наступним визначенням підпорядкованості, погоджених напрямків розвитку, виключити випадки не пріоритетного вкладення грошей та зробити підконтрольними процеси їх використання.

4. Досвід розвитку сектору безпеки провідних країн Заходу дозволяє стверджувати, що його структура та процедури діяльності залежать від внутрішньополітичних процесів держави і можуть бути досить незалежними від політики національної безпеки.

5. Досвід провідних західних демократій дає дві базові моделі розподілу повноважень у секторі безпеки: американську і європейську (фактично, можна говорити про "президентську" та "парламентську" моделі). Необхідність точної та своєчасної ідентифікації загроз, зміц-

нення координуючих структур та інтеграція силових інститутів сектора безпеки є основою причиною нового етапу реформ в секторі безпеки провідних країн Заходу.

6. Трансформація сектора безпеки України передбачає:

узгодження функцій, повноважень, відповідальності та контролю її компонентів;

встановлення зворотного зв'язку з незалежним (неупередженим) контролем параметрів управління;

посилення координаційних можливостей РНБОУ із забезпеченням системності і комплексності розроблюваних нею управлінських рішень в секторі безпеки;

забезпечення ефективності реформування ЗС України, інших військових формувань та оборонно-промислового комплексу з першочерговим визначенням концептуальних засад політичного управління, функцій і завдань всіх компонентів Сектору безпеки;

розробка Стратегії та комплексної програми трансформації Сектору безпеки України;

законодавче закріплення основних параметрів компонентів сектору безпеки відповідно до покладених на них функцій і завдань;

наукове обґрунтування інституційних перетворень і державних управлінських рішень в галузі політики безпеки і оборони.

1. Major Armed Conflicts, SIPRI Yearbook 2007. Armament, Disarmament and International Security, Oxford University Press 2007 – с. 55-93. 2. Гендріксон Д., Каркошка А. Виклики реформуванню сфери безпеки. Щорічник СІПРІ 2002 с. Київ, 2003 с. 173-198; Капаріні М. Реформування сектору безпеки та розширення НАТО та ЄС Щорічник СІПРІ 2003 Київ, 2004 с. 219-242. 3. ООН, Програма розвитку ООН (ІМОП), Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСО); регіональні організації: Євросоюз, Рада Європи, Організація безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), НАТО а також різні неурядові організації. Конкретизація передових норм і найкращого практичного досвіду у демократичних державних установах відбиває безумовне визнання в трансформації сектора безпеки потенційного впливу на відносини між державами, а, виходячи з цього, на міжнародний світ і безпеку. 4. Закон України "Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави" № 975-IV від 19.06.2003р. 5. У 2004-2005рр. Центром досліджень європейської безпеки (CESS, Гронінген, Нідерланди) спільно з Центром Разумкова(м. Київ, Україна) та Інститутом соціально-політичних досліджень(м. Кишинів, Молдова) були проведені дослідження та низка семінарів в рамках програми "Потреби та пріоритети зміцнення прозорості і реформування сектору безпеки в Україні і Молдові". 6. Міжнародний центр перспективних досліджень у 2005-2006рр проводив дослідження сектору безпеки України в рамках проекту "Розбудова підтримки для комплексного підходу до проведення реформування сектору безпеки в Україні". 7. Реформування сектору безпеки України: Матеріали міжнародної конференції. К.: НІПМБ, DCAF – 318 с. 8. Указ Президента України від 12 лютого 2007р. № 105. 9. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року(Біла книга України) К., Аванпост-прім, 2004, 96 с. 10. Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 роки(основні положення), 40 с. 11. Біла книга 2005. Оборонна політика України. К., Заповіт, 2006, 135 с.; Біла книга 2006. Оборонна політика України. К., 2007. ; Біла книга 2007. Оборонна політика України. К., МО України, 2008, 120 с.

Надійшла до редколегії 11.03.2010р.

УДК 004.056

И.В. Пампуха, канд.техн. наук, доц.
В.П. Савкова, студентка
И.В. Харченко
С.Л. Харченко

ОБОСНОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ РАЗРАБОТКИ ЯДРА УПРАВЛЕНИЯ ПРОГРАММНЫМ ОБЕСПЕЧЕНИЕМ СОДЕРЖАЩИХ КОНТЕНТЫ

У статті обґрунтовується вибір технології та розробляється ядро (структурна схема) програмного забезпечення для управління контентом з подальшим нарощуванням її нових інноваційних функцій, які можуть виникнути в процесі експлуатації на базі системи управління вмістом (контентом) – комп'ютерна програма або система, що використовується для забезпечення і організації спільного процесу створення, редагування та управління текстовими та мультимедіа документами (вмістом або контентом).

Ключові слова: програмне забезпечення, технології, ядро, контент.

In the article the technology screening is proved and the kernel (block diagramme) of the software for management of a content with the subsequent escalating of its new innovative functions which can originate while in service on the basis of a control system of the maintenance (content), the computer program or system which it is used for maintenance and the organisation of the general process of creation, editing and management, text and multimedia deeds (the maintenance or a content) develops.

Keywords: software, technology screening, a kernel, a content.

Введение и постановка задачи. На данном этапе развития передовых технологий Интернет является неотъемлемой частью нашей жизни. В Интернете можно получить доступ к практически любой интересующей нас информации: почта, общение, просмотр мультимедийных файлов и т.д. Такой доступ особенно необходим при введении информационно-аналитической деятельности, дистанционном обучении и т.д. Это требует предоставить администраторам и пользователям возможности системы (программного обеспечения) для управления контентом с последующим наращиванием ее новых инновационных функций. Для создания такой системы наиболее приемлемой является среда разработки Linux+Apache+MySQL+PHP(LAMP) с некоторыми дополнительными компонентами: HTML, XML, CSS, JavaScript, jQuery, Smarty.

В статье обосновывается выбор технологии и разрабатывается ядро (структурная схема) программного обеспечения для управления контентом с последую-

щим наращиванием ее новых инновационных функций, которые могут возникнуть в процессе эксплуатации системы управления содержимым (контентом) (англ. Content Management System, CMS) – компьютерная программа или система, используемая для обеспечения и организации совместного процесса создания, редактирования и управления текстовыми и мультимедиа документами (содержимым или контентом).

Основная часть. Рассмотрим свойства выбранных технологии для разработки ядра программного обеспечения для управления контентом.

Linux (полное название GNU/Linux, произносится "гнү слэш линукс" или "гнү слэш линакс") – общее название "примерно" соответствующих спецификации Unix-систем на основе одноименного ядра и собранных для него библиотек и системных программ, разработанных в рамках проекта GNU. GNU/Linux работает на PC-совместимых системах семейства Intel x86, а также на IA-64, AMD64, PowerPC, ARM и многих других. К